

УДК 378.14(4)

ВИЩА ОСВІТА ДАНІЇ, НОРВЕГІЇ, ШВЕЦІЇ У СУЧАСНОМУ ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ВИМИРІ

Логвиненко Тетяна Олександрівна
м.Дрогобич

У статті розглядаються інтегративні процеси у вищій освіті європейських країн. Аналіз здійснюється на основі її розвитку у країнах Скандинавії: Швеції, Данії, Норвегії. Розкривається високий рівень функціонування вищої освіти. Провідними тенденціями її розвитку є демократизація, інтернаціоналізація, гуманітаризація, висока якість, реалізація положень Болонської Конвенції. Підкреслюється провідна роль університетів у системі вищої освіти з використанням конкретних прикладів їх діяльності.

Ключові слова: освіта, система вищої освіти, університет, освітній простір, модернізація, навчальний процес, Болонська Конвенція, інтеграція, міжнародна співпраця, глобалізація, якість навчання, гуманізація, інтернаціоналізація.

У сучасній педагогічній науці України одним із важливих дослідницьких напрямів є дослідження функціонування вищої освіти за рубежом. На його здійснення спрямовують творчі пошуки науковці Н.Абашкіна, Ю.Бекетова, М.Бершадська, Л.Віннікова, Н.Гайдук, М.Дмитриченко, В.Зубко, О.Карпенко, І.Козубовська, С.Когут, К.Корсак, Т.Кошманова, Н.Лавриченко, Г.Лещук, О.Матвієнко, Н.Микитенко, Н.Ничкало, О.Павлішак, В.Поліщук, О.Пришляк, Л.Пухова, А.Сбруєва, Г.Слозанська, С.Сисоєва, В.Семілетко, С.Харченко та ін.

Це обумовлено рядом чинників, серед яких суттєву роль відіграють інтегративні процеси у вищій освіті європейських країн,

її реформування відповідно до існуючих об'єктивних вимог, важливість демократизації цієї ланки освіти, завдання модернізації системи вищої освіти в українських умовах тощо.

У цьому контексті науковий інтерес становить розвиток вищої освіти скандинавських країн, досвід яких у порівнянні з іншими країнами вивчається ще недостатньо.

Мета статті – розкрити особливості сучасної вищої освіти Данії, Норвегії, Швеції в контексті загальноєвропейських тенденцій.

Вища освіта сучасних скандинавських країн, яка є складовою частиною європейського освітнього простору, є носієм його основних характеристик, що досліджують вітчизняні та зарубіжні науковці: А.Кулікова, О.Огієнко, Л.Филипповець, Е.Коккерсволд, Р.Лаппен, Р.Лунгстад, Я.Петерсон, Р.Расмуссен, Н.-Е.Свенссон, В.Сьюпаул, В.Тевліна, Т.Хьюсен, Т.Йенсен, П.Шернквіст, С. Юліусдотір, Д. Якобсон та ін.

Серед існуючих досліджень значний науковий інтерес становить дослідницький проект "Освіта у 2000 році", виконаний у 70-х роках ХХ століття. Він мав аналітичне футурологічне спрямування, передбачаючи і аналізуючи перспективи розвитку різних аспектів шведської освіти наприкінці ХХ – поч. ХХІ століття. Проект виконувався під керівництвом відомого шведського професора, провідного теоретика в галузі освіти та її реформування, що працював у органах ООН, ЮНЕСКО, виступаючи керівником кількох міжнародних освітніх проектів, автор численних наукових публікацій (монографій, книг, статей) – Торстен Хьюсен. До виконан-

ня проекту були залучені науковці та представники органів влади Г.Бергендаль, Е.Б'єрклунд, Е.Блік, Т.Еліссон, Е.Фергелінд, П.Хаммерберг, Х.Хеллерс, М.Хутеберг, М.Меррі, П.Шернквіст, Н.Свенссон та інші. Вони представляли сферу науки, навчальні заклади, різні державні органи управління країни, громадські організації, а саме: Міністерство освіти та Міністерство фінансів, Державну спілку учителів середніх шкіл, Головне управління шкіл, Спілку учителів початкової школи, Профспілку державних службовців, Державний комітет університетської освіти, Інститут ринку праці, Інститут промисловості, Вищу педагогічну школу Стокгольма, Лундський університет та інші [4].

Автори проекту розробили і провели дискусії щодо передбачуваних моделей освіти Швеції наприкінці ХХ – поч. ХХІ століття. Найбільш суттєвими з позицій сучасності, на наш погляд, були наступні.

Майбутня Європа передбачалась як федеральна держава з певною кількістю спільних органів законодавчої та адміністративної влади, що будуть діяти в різних суспільних галузях. Політичною формою демократичного суспільства виступатиме парламент. Демократія та економічний розвиток обумовлюватимуть зростання рівності у забезпеченні освітою, підвищення рівня освіти, кількісне збільшення навчальних закладів. Швидкий технічний розвиток вплине на розширення та зміну професій. Це формуватиме у людей необхідність знову включатися в сферу освіти через певні проміжки часу. Освіта перетвориться в суттєвий аспект життєдіяльності та в постіндустріальному суспільстві набуде тенденції поширюватися на все життя людини. Буде збільшуватися кількість молоді, яка одержуватиме середню та вищу освіту. Обов'язкова шкільна освіта охоплюватиме молодь майже до 18 років. Школа у великих масштабах стане використовувати технічні засоби. Зросте кількість студентів в університетах, яка складатиме 40% від кількості молодих людей 20–25-ти років. До їх числа увійдуть студенти, що повертатимуться в університет у структурі системи освіти дорослих. Зросте роль навчання, що буде здійснюватись як додаткова освіта, навчання за місцем праці, курсове навчання тощо. У постіндустріальному суспільстві значної вагомості набуде не тільки освіта, а й наука, здійснення наукових досліджень, що є особливо актуальним в університетах, де не тільки здійснюються дослідження, а й відбувається підготовка дослідників [4, с.189].

У аналізованій праці висловлювалися думки, що в сфері вищої освіти рушійною силою стануть демократичні тенденції і зростаюча потреба в працівниках, які мають високий рівень освіти. В університетському навчанні відбуватимуться зміни, що стосуватимуться змісту навчання, його технології. В навчальних планах і програмах послабнуть вимоги до формального знання, посиляться увага до цілісного підходу у вивченні навчального матеріалу в його різних аспектах, зросте значення практичної підготовки, формування умінь тощо.

Прогнози, висловлені науковцями у проекті "Освіта у 2000 році", у кінці ХХ ст. чимало у чому реалізувалися на європейському освітньому просторі і в тому числі, у Швеції та інших скандинавських країнах.

Сучасна Швеція, Данія і Норвегія належать до країн з високим рівнем розвитку вищої освіти, яка пройшла певний шлях свого історичного становлення під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. До внутрішніх – слід віднести політичні, економічні, соціальні, культурні чинники, моральні цінності, що історично утверджувалися в цих країнах, процеси саморозвитку систем освіти. Найсуттєвішим у цьому контексті є те, що вища освіта в них пов'язана з їхніми особливостями як "державами загального добробуту".

Водночас, вища освіта Швеції, Данії, Норвегії як країн Європи не ізольована від тих процесів, які характеризують сучасний європейський освітній простір: глобалізації, інтернаціоналізації, гуманітаризації, гуманізації, демократизації, безперервності, масовості, технологізації та інших ознак, що стали провідними тенденціями у сучасному розвитку європейської освіти. Отже, відбувається інтеграція внутрішніх та зовнішніх чинників, що обумовлюють сучасний стан функціонування систем вищої освіти цих країн.

Відзначимо деякі ознаки, що характеризують сучасну вищу

освіту названих країн. У наукових дослідженнях акцентується увага на такому питанні, як існування взаємозалежних зв'язків між шкільною і вищою освітою, у яких шкільна освіта (зокрема, старша школа) розглядається у скандинавських країнах як суттєва основа продовження навчання у вищому навчальному закладі [2].

Протягом другої половини ХХ ст. у освітньому досвіді європейських країн тривалість загальної середньої освіти збільшилась до 11–12 років. Це призвело до зростання віку тих, хто закінчує старшу середню школу. У країнах Європейського Союзу старшу середню школу академічного чи професійного профілю закінчує в середньому 71% випускників віком до 22 років. Саме у скандинавських країнах цей відсоток був особливо високим і становив 92% [2].

Вища освіта Швеції, Данії, Норвегії характеризується (за окремими винятками) державним рівнем управління. Нечисленні приватні вищі навчальні заклади одержують від держави субсидії. Держави виявляють високий рівень відповідальності за стан вищої освіти на різних рівнях: законодавчому, здійсненні фінансування, участі у міжнародних об'єднаннях, забезпеченні співробітництва вищої школи та підприємницьких структур у науково-дослідницькій діяльності. У вирішенні освітніх завдань держави взаємодіють з автономним підходом до управління вищими навчальними закладами.

Системи вищої освіти скандинавських країн базуються у своїй структурі на двох основах: унітарній та бінарній. Унітарна (або єдина) система вищої освіти переважно складається із університетів (частка інших, відповідних до них закладів, становить незначний відсоток). Більш поширеною є бінарна система, що включає університетський та не університетський сектори. У цій системі університети пропонують програми з поглибленим теоретичним курсом, спрямованим на ґрунтовний науковий пошук, а не університетські заклади – програми професійного навчання високого рівня. В останні роки ці відмінності стають менш відчутними завдяки тому, що, з одного боку, відбувається посилення академічного розвитку не університетського сектору, а з іншого – більшої участі університетів у професійно орієнтованій діяльності.

Система вищої освіти Швеції визначається як унітарна, а Данії та Норвегії як бінарна [1]. Системи вищої освіти цих країн, як виявив наш аналіз наукових джерел, мають високий рівень розвитку і посідають високі місця за рядом показників серед країн Європи і світу.

У дослідженні О.Карпенко та М.Бершадської представлено аналітичні матеріали Всесвітньої асоціації університетів щодо розвитку вищої освіти в країнах світу, в тому числі скандинавських [2]. Наведені в них фактичні дані щодо Швеції, Данії, Норвегії констатують об'єктивність висловленого нами твердження. Для аналізу науковцями було обрано 43 країни світу. Досліджувалися такі освітні показники: 1) охоплення населення у віці 25–64 рр. вищою освітою; 2) індекс освіти (відносні досягнення країни у підвищенні грамотності дорослого населення та збільшення загального показника тих, хто навчається в різних типах навчальних закладів); 3) величина ВВП на душу населення. Виділялися певні критерії для визначення рівня та місця, з якими пов'язувалася та чи інша країна. З врахуванням одержаних результатів країни були поділені на 3 групи: до першої увійшло 24 країни, другої – 10, третьої – 9. У першій групі частка населення з вищою освітою складала переважно від 15 до 30%; індекс освіти від 0,94 до 0,99; величина ВВП на душу населення в загальному – 30335 \$. В інших групах ці показники були нижчими. До першої групи (24 країни) увійшли США, Канада, Австралія, Ізраїль, Великобританія, Японія та інші країни.

За всіма названими показниками до першої групи країн належать і Данія, Норвегія та Швеція. Кількісні показники цих країн складають: 1) частка населення з вищою освітою у віці 25–64 р. (у %) – Норвегія – 30; Данія – 26; Швеція – 21; 2) індекс освіти – Норвегія – 0,99, Данія – 0,99, Швеція – 0,98; ВВП на душу населення (у \$) – Норвегія – 40420, Данія – 33570, Швеція – 31420 [2, с.15].

Слід зауважити й те, що Норвегія за першим показником поділяла 1–3 місця з США та Ізраїлем, за другим показником – Данія та Норвегія входять до числа перших 9-ти країн із 64-ох. Данія, Норвегія та Швеція продемонстрували прогресивні тенденції у

зростанні числа осіб з вищою освітою у 2002 – 2005 роках: у Норвегії він зріс із 28,4% до 30%, у Данії – з 19,8% до 26%; у Швеції з 17,7% до 21%. За кількістю студентів, що припадає на 100 000 населення, серед 50 країн Норвегія знаходиться на 5 місці (3357 студ.), Данія – на 21 (2625 студ.), Швеція – на 28 (2248 студ.) [2, с.16-18].

Проаналізуємо загальні особливості функціонування систем вищої освіти в окремих скандинавських країнах.

У Швеції діє 39 державних вищих навчальних закладів, з яких: 14 університети, 22 університетські коледжі. З інших вищих навчальних закладів, 22 – приватні, які частково фінансуються державою [5]. До найстаріших відносяться ті, що знаходяться в м. Упсала (1477 рік заснування) та в м. Лунд (1666 р.) [1, с.63].

У Законі про вищу освіту (1966 р.) відзначено, що вона в Швеції будується на науці, перевіреному досвіді, дослідженнях та творчому розвитку. Констатується, що заклади вищої освіти повинні взаємодіяти з громадою, оточуючим середовищем і надавати інформацію про свою діяльність [5].

У сучасних умовах взаємодія з суспільством розглядається важливим обов'язком вищих навчальних закладів, суттєвою інтегральною частиною їхньої діяльності. Багатьма з них ця вимога дуже добре реалізується на практиці, про що свідчить організація у південній Швеції "інноваційних парків", через які здійснюються проекти суб'єктів різних видів діяльності [5].

Головна роль у вищій освіті Швеції відводиться університетам і університетським коледжам, головна відмінність між якими полягає в тому, що коледжі не надають можливості одержання ступеня доктора. Але після подання в урядові установи відповідної заяви таке право може надаватись. Шведські університети мають високу конкурентоздатність, що пояснюється досягнутим рівнем якості навчання. Вони відзначаються відповідністю вимогам часу, динамізмом, гнучкістю у прийнятті необхідних освітніх рішень. У вищій освіті країни існують відкриті, демократичні стосунки між студентами і викладачами, в яких цінується особиста ініціатива та творче мислення. Держава також встановлює структуру системи вищої освіти, регламентує види ступенів, які присвоюються тим, хто навчається, здійснюють контроль за якістю освіти. Державні кошти для досліджень виділяються кожному університету. Ресурси для досліджень надходять також з інших джерел. До фінансування їх здійснюють свої внески чимало фондів, організацій [5].

В останні роки вищі навчальні заклади Швеції прагнуть залучати на навчання більше іноземних студентів. Вони мають можливість вивчити безоплатно шведську мову. Позитивний результат екзамену дає право вступу на любий факультет навчального закладу. Навчальний процес у системі вищої освіти будується в країні відповідно до вимог Болонського процесу, адже Швеція була в числі тих перших країн, які підписали Болонську Конвенцію.

До числа цих країн належить і Данія. Вищі навчальні заклади в цій країні є державними. Вони поділяються на 3 види: університети, університетські коледжі, школи мистецтв. У країні функціонує 12 науково-дослідницьких університетів. Деякі з них мають вузьку професійну спеціалізацію, інші – надають широкий вибір навчальних програм. Навчання здійснюють також біля 100 коледжів, які пропонують програми професійної підготовки. Вони тісно взаємодіють між собою, а також – з університетами. Більшість із коледжів об'єднані в системи Центрів вищої освіти (CVU) за такою типологією: професійно-технічні, технічні, бізнес-коледжі, коледжі соціальної роботи, охорони здоров'я, центри підвищення кваліфікації [5]. Керівництво університетами в Данії здійснюється аналогічно шведському. Вони фінансуються декількома каналами. Університети одержують гранти на поточні потреби. Існує національна система дослідницьких грантів, на які університети можуть подавати заявки. Дослідження можуть фінансуватись через державно-громадсько-приватне партнерство. Є можливість отримати зовнішнє фінансування від Європейського Союзу, представників влади або бізнесу [5, с. 34].

Відповідно до Закону про університети (2003 р.) значна увага приділяється ролі університетів у розповсюдженні інформації про наукові методи і дослідницькі результати. Від університетів вимагається обмін знаннями і компетенціями з суспільством, включа-

ючи сектор бізнесу. Пропонується проведення громадських дискусій, обговорень, забезпечення наукових зв'язків з іншими закладами вищої освіти. Важливу роль у академічному і культурному житті Данії відіграють Школи мистецтв. Ці вищі навчальні заклади включають у своєму спрямуванні музичну освіту, театральне мистецтво, живопис, архітектуру, дизайн, кіномистецтво, бібліотечну справу. Ці мистецькі заклади поєднують наукові та творчо-мистецькі засади навчання. Наукові дослідження в них поєднуються з виконавською артистичною діяльністю. Знання й таланти широко розкриваються через концерти, виставки, публікації. За діяльність цих навчальних закладів відповідає Міністерство культури.

Значна увага в країні приділяється освіті дорослих, що здійснюється у формі загальноосвітніх курсів, народних середніх шкіл, курсів професійного навчання.

Для іноземних студентів є широкий спектр навчальних програм, викладання яких ведеться англійською мовою. Якість навчання у вищій освіті висока, що досягається добре продуманою методикою навчального процесу. Існують заохочувальні засоби, які стимулюють розвиток у студентів здібностей до самостійного, аналітичного мислення, творчості. У навчальному процесі вищих навчальних закладів Данії реалізуються положення Болонської Конвенції.

До системи вищої освіти Норвегії входить 6 університетів, 28 університетських коледжів. 2 національні академії мистецтв та 29 приватних вищих навчальних закладів. Норвезька система вищої освіти подібна до шведської та данської: вона має широкий діапазон навчальних програм, участь у міжнародній співпраці, високу якість.

Майже всі вищі навчальні заклади (за винятком приватних) знаходяться під юриспруденцією держави та одержують державне фінансування. Навчання, як правило, безкоштовне (за деякими незначними винятками в оплаті ряду програм спеціалізованого профілю). Студенти мають можливість на необхідні навчальні потреби одержувати кредити. Навчання здійснюється, в основному, норвезькою мовою, але є й англійські програми. Норвегія, як Швеція та Данія, однією з перших приєдналася до Болонської Конвенції і здійснює навчальний процес відповідно до її вимог.

Найбільшими та найбільш вагомими в країні є університети в містах Осло, Тромс і Тронхейм. Наводимо їх найбільш характерні ознаки.

Університет у м. Осло був відкритий у 1813 році, в якому почало навчатися 17 студентів, з якими працювало 6 викладачів. Навчання відбувалося в маленькому орендованому приміщенні. Тільки через півстоліття навчальний заклад отримав власне приміщення. А в сучасних умовах – це ціле університетське місто. В ньому працює 40 тисяч осіб, з яких педагогічний склад становить 8 тисяч. В університеті навчається 32 тисячі студентів, навчальні потреби яких задовольняє 8 факультетів: теологічний, юридичний, медичний, стоматологічний, мистецький, математичних і природничих наук, соціальних наук, педагогічний. Університет співпрацює з багатьма вищими навчальними закладами Європи.

Університет у м. Тромсі виник після затвердження Парламентом Норвегії у 1968 р. рішення про його створення. Офіційно університет почав свою діяльність у 1972 році. Місто Тромс відоме тим, що з нього відправлялися самі великі полярні експедиції, в тому числі – Нансена і Амундсена. У наш час – це університетський центр, який відзначається бурхливою культурною діяльністю, чому сприяє університет, який співпрацює з навчальними закладами і науковими центрами не тільки Європи, а й Азії, Африки, Америки. На базі університету діє 7 науково-дослідницьких центрів, 2 музеї та коледж риболовства. Студенти навчаються на юридичному, гуманітарному, медичному факультетах, природничих, соціальних наук.

Університет у м. Тронхейм заснований у 1966 році шляхом об'єднання Норвезького університету технологій, Коледжу мистецтв і наук, музею природознавства і археології, став провідним науковим центром країни. Окрім технічної освіти, університет надає високоякісну гуманітарну, медичну і соціологічну освіту на факультетах інженерних наук і технологій, архітектури і прикладного мистецтва, природних наук і технологій, математики та електронної інженерії, мистецтв, медичному, менеджменту, соціаль-

них наук. В університеті навчається 20000 студентів, працює 3,3 тис. педагогів, більше половини яких мають вчені звання і ступені. Вищий навчальний заклад бере участь у багатьох міжнародних програмах з обміну студентами, викладачами, навчальними про-

грамами.

Отже, вища освіта Данії, Норвегії, Швеції відповідає на виклики часу, перебуває у стадії прогресивного розвитку, орієнтується на кращі європейські стандарти функціонування.

Література та джерела

1. Дмитриченко М.Ф. Вища освіта і Болонський процес: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М.Ф.Дмитриченко, Б.І.Хорошун, О.М.Язвінська, В.Д.Данчук. – К.: Знання України, 2006. – 440 с.
2. Карпенко О., Бершадская М. Высшее образование в странах мира: анализ данных образовательной статистики и глобальных рейтингов в сфере образования / О.Карпенко, М.Бершадская. – М.: Издательство СГУ, 2009. – 244 с.
3. Модернізація системи вищої освіти: соціальна цінність і вартість для України: Монографія / Серія "Модернізація вищої освіти: світоглядно-педагогічні проблеми". – К.: Педагогічна думка, 2007. – 257 с.
4. Хьюсен Т. Образование в 2000 году / Торстен Хьюсен. – М.: «Прогресс», 1977. – 340 с.
5. Supporting the Contribution of Higher Education Institutions to Regional Development: Report of the Oresund Region to the OECD-project / Nielsen Linda, Bexell Göran, Jensen Henrik Toft, Olausson Lennart. – Copenhagen, 2005. – 132 p.

В статье рассматриваются интеграционные процессы в высшем образовании европейских стран. Анализ осуществляется на основе ее развития в странах Скандинавии: Швеции, Дании, Норвегии. Раскрывается высокий уровень функционирования высшего образования. Ведущими тенденциями его развития является демократизация, интернационализация, гуманитаризация, высокое качество, реализация положений Болонской Конвенции. Подчеркивается ведущая роль университетов в системе высшего образования с использованием конкретных примеров их деятельности.

Ключевые слова: образование, система высшего образования, университет, образовательное пространство, модернизация, учебный процесс, Болонская Конвенция, интеграция, международное сотрудничество, глобализация, качество обучения, гуманитаризация, интернационализация.

The process of integration in the system of higher education of European countries is under consideration in the article. The author has conducted the analysis on the basis of its development in Scandinavian countries: Sweden, Denmark, Norway. The high level of functioning of higher education has been characterized. The main tendencies of its development are: democratization, internationalization, humanitarization, high quality, realization of the main fundamentals of Bologna Convention. The leading role of universities has been underlined with the help of particular examples of their activities.

Key words: education, system of higher education, university, educational sphere, modernization, educational process, Bologna Convention, integration, international cooperation, globalization, quality of education, humanitarization, internationalization.